

Termin nimi	Selvitys
Kausaalisuus	Syysuhde
<i>A posteriori</i>	Asia, jonka paikkansapitävyys voidaan todentaa vain kokemuksen kautta.
<i>A priori</i>	Asia, jonka tiedetään paikkansapitäväksi ennen kuin siitä on kokemusta (tai ilman että siitä tarvitaan kokemusta).
Absoluutti	Perimmäinen todellisuus, kaikenkattava periaate, joka on kaiken ehtp mutte ei itse riipu mistään muusta kuin itsestään. Jotkut ajattelijat liittävät tämän periaatteen Jumalaan, toiset uskovat absoluuttiin, mutta eivät Jumalaan, ja komannet eivät usko kumpaankaan. Georg Hegel perusti kiinteimmin ajattelunsa absoluutin ideaan.
Agentti	Tekevä minä erotuksena tietävästä minästä; minä, joka päättää, valitsee ja toimii.
Analyysi	Erittely. Syvemmän ymmärryksen hakemista siten, että tutkittava asia hajotetaan osiin ja niitä tarkastellaan tarkemmin. Vastakkainen lähestymistapa on synteesi.
Analyyttinen filosofia	Filosofinen lähestymistapa, joka pyrkii selvittämään käsitteitä, väitteitä, menetelmiä, argumentteja ja teorioita huolellisen erittelyn avulla.
Analyyttinen väite	Väite, jonka todenmukaisuuden voi selvittää loogisesti pelkästään analysoimalla väitettä itseään. Vastakohta on synteettinen väite.
Antropomorfismi	Luontokappaleiden inhimillistäminen. Ihmisen piirteiden liittämistä johonkin, joka ei ole ihminen, esimerkiksi Jumalaan tai säätilaan.
Argumentaatio	Loogisen päättelyn prosessi, jolla loppupäätelmä osoitetaan paikkansapitäväksi.
Deduktio	Yleisestä yksittäiseen kulkeva päättely. Esimerkiksi: "Jos kaikki ihmiset ovat kulevaisia, silloin Sokrateen, joka on ihminen, täytyy myös olla kuolevainen." Deduktio tunnustetaan yleisesti päteväksi päättelymenetelmäksi. Vastakkaiseen suuntaan etenevää päättelyä kutsutaan induktioksi.
Determinismi	Näkemyks, jonka mukaan vain se mitä tapahtui, saattoikin tapahtua, koska kaikki tapahtumat ovat niitä edeltäneiden syiden väistämättömiä seuraksia - ja ne syyt puolestaan ovat niitä edeltäneiden syiden seurauksia. Näkemyksen vastakohta on indeterminismi.
Dialektiikka	1) Kysymisen ja argumentoinnin taito. 2) Ajatus, jonka mukaan jokainen sanoin tai teoin ilmaistu väite herättää vastaväitteen. Ne voidaan sovittaa synteetiksi, johon sisältyy elementtejä kummastakin.
Dualismi	Näkemyks, jonka mukaan tarkasteltava kokonaisuus koostuu kahdesta toisiinsa palautumattomasta osasta. Esimerkiksi, että ihminen koostuu mielestä ja ruumissta, jotka ovat keskenään perustavasti erilaisia.
Eksintentialismi	Filosofia, joka pitää yksilön olemassaoloa ensisijaisena arvoituksena. Filosofista ymmärrystä tavoitellaan tästä lähtökohdasta käsin.

Emotiivinen	Tunnetta ilmaiseva. Filosofiasa käsitettä käytetään usein väheksyvässä merkityksessä ilmauksista, jotka ovat olevinaan objektiivisia tai puolueettomia mutta jotka todellisuudessa ilmaisevat tunnepitoisia asenteita. Esimerkiksi "emotiivinen määritelmä".
Empiirinen maailma	Maailma, jonka havaitsemme kokemuksen tai sen kautta, mikä olisi mahdollista kokea.
Empiirinen tieto	Tieto, joka on peräisin kokemuksesta
Empiirinen väite	Väite, joka koskee empiiristä maailmaa, koettua tai sitä mikä voidaan kokea.
Empirismi	Näkemyks, jonka mukaan kaiken olevaista koskevan tiedon on oltava kokemukseperäistä.
Ennako-oletus	Asia, jota pidetään itsestään selvyytenä mutta jota ei ilmaista. Kaikki lausumat sisältävät ennako-oletuksia, jotka voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia. Jos ennako-oletus on väärä, siihen perustuva tulkinta voi niinkään olla väärä, vaikka se ei kävisikään siitä ilmi. Filosofian opiskeleminen kasvattaa tietoisuuttamme ennako-oletuksista.
Epistemologia	Filosofian haara, joka käsittelee sitä, mitä voimme tietää, voimmeko ylipäätään tietää mitään, miten voimme tietää ja mitä tieto on.
Estetiikka	Taiteiden ja kauneuden käsitteitä tutkiva filosofian haara.
Etiikka	Filosofian haara, joka käsittelee sitä, miten meidän tulisi elää. Etiikassa tutkitaan siis muun muassa oikean ja väärän, hyvän ja pahan sekä velvollisuuden käsitteitä.
Falsifioitavuus	Väite tai väitteiden sarja voidaan falsifioida, jos se voidaan empiirisillä kokeilla osoittaa paikkansapitämättömäksi. Popperin mukaan falsifioitavuus erottaa tieteen ei-tieteestä.
Fenomenologia	Lähestymistapa, joka tutkii tietoisuudessamme ilmeneviä kokemuksen kohteita eli ilmiöitä (kreik. Fenomenon) mutta ei tee oletuksia niiden luonteesta kokemuksesta riippumattomina olioina.
Filosofia	Kirjaimellisesti "viisauden rakkaus". Sanaa käytetään yleisesti tarkoittamaan rationaalista ajattelua, joka tavoittelee syvempää ymmärrystä ja koskee yleisiä periaatteita. Filosofia tarjoaa selvennystä kaikenlaisiin väitteisiin, teorioihin, menetelmiin, ilmaisuihin ja käsitteisiin sekä harjoitusta niiden kurinalaisessa analysoimisessa.
Humanismi	Filosofinen lähestymistapa, joka perustuu ajatukselle ihmiskunnan ensisijaisuudesta ja siitä, että jos yliluonnollinen maailma ylipäätään on olemassa, siitä ei voida tietää mitään.
Hypoteesi	Olettamus, jota pidetään toistaiseksi totena, koska se on jatkokutkimukselle käyttökelpoinen lähtökohta - vaikka sen paikkansapitävyyden tueksi on vain rajallisesti todisteita.
Idealismi	Käsitys, jonka mukaan todellisuus koostuu ensisijaisesti ei-materiaalisista asioista, kuten mielestä, mielen sisällöstä, hengestä tai hengistä. Sille vastakohtainen käsite on materialismi.
Ilmiö	Välitön kokemus. Jos katson kohdetta, kokemani kohde on ilmiö (fenomeeni). Immanuel Kant erotti sen kohteesta itsestään sellaisena kuin se on inhimillisestä kokemuksesta riippumatta. Jälkimmäistä hän kutsui noumenoniksi.
Indeterminismi	Näkemyks, jonka mukaa kaikki tapahtumat eivät ole niitä edeltäneiden tapahtumien välttämättömiä seurauksia. Vastakkaista näkemystä kutsutaan determinismiksi.

Induktio	Päätteleminen, joka kulkee yksittäistapauksesta yleiseen. Esimerkiksi: "Platon kuoli, Sokrates kuoli, Aristoteles kuoli, ja jokainen yli 130 vuotta sitten syntynyt ihminen on kuollut. Näin ollen kaikki ihmiset ovat kuolevaisia." Induktio ei välttämättä tuota tosia tuloksia, joten sen looginen arvo on kyseenalainen. Vastakkaisella tavalla etenevää päättelyketjua kutsutaan deduktioksi.
Intuitio	Välitöntä tietämistä joko aistihavaintojen varassa tai vastonvaraisesti; tietämisen tapa, joka ei edellytä päättelyä.
Kategoria	Laajien luokka tai ryhmä, johon asiat voidaan jakaa. Sekä Aristoteles että Immanuel Kant yrittivät luoda täydellisiä kategorioiden luetteloita.
Kontingentti	Asia, joka voi tapahtua tai jäädä tapahtumatta. Vastakohta on välttämätön.
Kontraarisuus	Kaksi väitettä ovat keskenään kontraarisia eli vastakkaisia, jos ne molemmat eivät voi olla tosia mutta voivat kumpikin olla epätosia.
Korroboratio	Vahvistus eli todiste, joka tukee päätelmää mutta ei välttämättä todista sitä oikeaksi.
Kosmologia	Koko maailmankaikkeutta eli kosmosta koskeva tutkimus.
Käsite	Ajatus tai idea, sanan tai termin merkitys.
Lingvistinen filosofia	Tunnetaan myös lingvistisenä analyysinä. Näkemys, jonka mukaan filosofiset ongelmat johtuvat sekavasta kielenkäytöstä ja ne voidaan ratkaist tai häivyttää analysoimalla huolellisesti filosofian kieltä.
Logiikka	Filosofinen haara, joka tutkii rationaalisia argumentteja - niiden ehtoja, käsitteitä, sääntöjä ja menetelmiä.
Looginen positivismi	Näkemys, jonka mukaan vain oikeaksi todistettavissa (verifioitavissa) olevat empiiriset väitteet ovat merkityksellisiä.
Maailma	Filosofiassa sanalla "maailma" on erityinen merkitys. Se viittaa "empiiriseen todellisuuden kokonaisuuteen", ja sen voidaan siten katsoa olevan sama kuin todellinen tai mahdollinen kokemus. Todelliset empiristit ajattelevat, ettei muuta olkaan kuin maailma. Toisin ajattelevat filosofit esittävät, että todellisuus sisältää muutakin kuin maailman. Heidän mielestään empiirisen maailman lisäksi on olemassa transendentiaalinen maailma, ja he saattavat pitää kumpaakin totena.
Materialismi	Oppi, jonka mukaan kaikki oleva on perimmältään aineellista eli materiaalista. Sille vastakkainen näkemys on idealismi.
Metafilosofia	Filosofian haara, joka tutkii filosofian luonnetta ja menetelmiä.
Metafysiikka	Filosofian haara, joka tutkii olevaisen perimmäistä luonnetta. Se lähestyy luonnollista maailmaa "ulkoa käsin". Tieteen avulla ei voida vastata sen esittämiin kysymyksiin.
Metodologia	Tutkimusmenetelmien ja argumentoinnin tutkimus.
Monismi	Näkemys, jonka mukaan jokin koostuu yhdestä ainosta elementistä. Esimerkiksi että ihmiset eivät koostu kahdesta erotettavasta osasta, kuten ruumista ja sielusta, vaan yhdestä ja samasta asiasta.
Mystiikka	Vaistonvaraista tietämistä, joka ulottuu luonnollisen maailman tuolle puolen.
Naturalismi	Näkemys, jonka mukaan todellisuus voidaan selittää ilman luonnollisen maailman ulkopuolisia tekijöitä.

Noumenon	Ihmisen tietoisuudelle tuntematon todellisuus. Tietoisuuden tavoitettavissa olevat todellisuus tunnetaan nimellä ilmiö. Kokemuksesta riippumaton asia itsessään tunnetaan noumenonina. Käsite "nomenaalinen" tarkoittaa todellisuuden perimmäistä luonnetta.
Numinaalinen	Jumalallinen tai hengellinen. Asia, jonka katsotaan olevan mystinen ja ihmeellinen ja joka viittaa luonnollisen maailman ulkopuolisiin asioihin.
Olemus	Asian olemus on se, mikä tekee siitä erityisen ja juuri sellaisen kuin se on. Esimerkiksi yksisarvisen olemus on, että se on hevonen, jolla on yksi ainut sarvi päässään. Yksisarvisia ei tietenkään ole olemassa - näin olen olemus ei edellytä olemassaoloa. Tämän eron tekeminen on filosofiassa olennaista.
Olio sinänsä	Merkitsee samaa kuin noumenon tai saksan kielen ding-an-sich
Ominaisuus	Filosofiassa sanaa käytetään tarkoittamaan jonkin asian luonnetta: esimerkiksi "turkki tai karva on nisäkästä määrittävä ominaisuus".
Ontologia	Filosofian haara, joka kysyy, mitä on todella olemassa, erotuksena sitä koskeva tiedon luonteesta, jota tutkii tietoteoria eli epistemologia.
Poliittinen filosofia	Filosofian haara, joka tutkii valtioiden luonnetta ja toimintaa ja käsittelee oikeudenkäytön, lain, yhteiskunnallisten hierarkioiden, poliittisen vallan ja perustulain kaltaisia kysymyksiä.
Postmodernismi	Näkökulma, joka suhtautuu periaatteessa epäillen kaikenkattaviin teorioihin, kertomuksiin ja ideologioihin.
Pragmatismi	Teoria totuudesta, jonka mukaan väite on tosi, jos se palvelee kaikkia tarkoituksiaan: kuvaa tilanteen todenmukaisesti, antaa päteviä ennusteita tulevista, sopii entuudestaan vakiintuneisiin väitteisiin ja niin edelleen.
Premissi	Argumentin lähtökohta, oletus. Argumentti alkaa vähintään yhdestä premissistä, eikä argumentti siten voi todistaa itse omia premissejään. Pätevä argumentti osoittaa, että sen johtopäätökset ovat sen premissien seurausta - mikä on eri asia kuin se, että sen johtopäätökset ovat tosia. Sitä yksikään argumentti ei voi todistaa.
Primaariset ja sekundaariset ominaisuudet	John Locke jakoi fyysisten kappaleiden ominaisuudet kahteen lajiin. Kokemuksesta riippuvaisia ominaisuuksia hän kutsui primaareiksi eli ensisijaisiksi, ja niitä ovat sijainti, ulottuvuudet, nopeus, massa ja niin edelleen. Toisiin ominaisuuksiin liittyy vuorovaikutus kokevan tarkkailijan kanssa, ja niitä ovat kohteen väri ja maku. Näitä Locke kutsui sekundaarisiksi eli toissijaisiksi ominaisuuksiksi.
Propositio	Väitteen sisältö, joka vahvistaa tai kieltää jonkin asiantilan ja voi olla joko tosi tai epätosi.
Pätevyys	Väite on pätevä, jos sen johtopäätös on seurausta sen premisseistä. Tämä ei välttämättä merkitse, että johtopäätös on tosi: se voi olla epätosi, jos joku sen premisseistä on epätosi - vaikka väite itsessään olisi pätevä.
Rationaalinen	Järkiperäinen. Järjen tai logiikan periaatteisiin perustuva.
Rationalismi	Näkemys, jonka mukaan voimme saada maailmasta tietoa järjen avulla, ilman rationalistien epäluotettavina pitämiä aistihavaintoja. Vastakkainen lähestymistapa on empirismi.
Redusoimaton	Redusoimattomissa olevaa asiaa ei voi palauttaa yksinkertaisempaan, alempaan tai tyypistettyyn muotoon.

Ristiriidaton	Väitteitä pidetään keskenään ristiriidattomina, joa niidne totuusarvot ovat riippumattomia toisistaan.
Ristiriitaisuus	Kaksi väitettä ovat keskenään ristiriitaisia, jos toinen on tosi ja toinen epätosi eivätkä ne voi molemmat olla tosia tai epätosia.
Semantiikka	Kielellisten ilmaisujen merkityksen tutkimus.
Semiotiikka	Merkkien ja symbolien tutkimus etenkin suhteessa asioihin, joihin on tarkoitus viitata.
Skeptisismi	Näkemyks, jonka mukaan emme voi tietää mitään varmasti.
Sofisti	Väittelijä, jonka tavoitteena ei ole etsiä totuutta vaan voittaa väittely. Antiikin Kreikassa sofistit opettivat hallintovirkoihin pyrkiville nuorille miehille menetelmiä, joilla he saattoivat voittaa väittelyitä.
Solipsismi	Näkemyks, jonka mukaan vain oman minän olmassaolo voidaan tietää.
Synteesi	Yritys ymmärtää syvästi jotakin yhdistämällä siihen liittyvät palaset. Sen vastakohta on analyysi
Synteettinen väite	Väite, jonka totuusarvoa tutkitaan sen itsensä ulkopuolisia tosiasioita vasten (vastakohtana analyytinen väite).
Teleologia	Päämäärien tai tavoitteiden tutkimus. Teleologinen selitys selittää asiaa sen päämääristä käsin.
Teologia	Jumalan luonnetta koskevien kysymysten akateeminen ja älyllinen tutkimus. Filosofiasa ei oleteta Jumalan olmassaoloa, vaikk jotkut filosofit ovatkin yrittää todistaa Jumalan olmassaolon.
Tieteenfilosofia	Filosofian haara, joka käsittelee tieteellisen tiedon luonnetta ja tieteellisen työn käytäntöjä.
Totuusarvo	Väitteellä on totuusarvo silloin kun se on joko tosi tai epätosi.
Transsendentti	Aistein havaittavan maailman ulkopuolella oleva. Henkilö, joka uskoo, että etiikka on transsendentaalista, ajattelee, että etiikan lähde on empiirisen maailman ulkopuolella. Täysveriset empiristit eivät usko minkään transsendentaalisen olmassaoloon. Siihen ei uskonut myöskään Friedrich Nietzsche eivätkä humanistiset eksistentiaalistit.
Universaali	Yleiskäsite, kuten "punainen" tai "nainen". On kiistanalaista, ovatko universaalit olmassa itsenäisinä olioina. Onko olmassa "punaisuus", vai onko olmassa vain yksittäisiä punaisia asioita? Filosofeja, jotka ajattelivat "punaisuuden" olevan olmassa omana olioinaan kutsuttiin keskiajalla realisteiksi, kun taas filosofeja, joiden mielestä "punainen" oli vain sana, kutsuttiin nominalisteiksi.
Universalismi	Käsitys, jonka mukaan meidän tulee soveltaa itseemme samoja sääntöjä ja arvoja kuin toisiin.
Uskonnonfilosofia	Filosofian haara, joka tutkii ihmisten uskomusjärjestelmiä ja niidne todellisia tai kuvitteellisia kohteita, kuten jumalia, jotka muodostavat uskomusten perustan.
Utilitarismi	Politiikan ja etiikan teoria, joka arvio tekojen moraalisuutta niiden seurausten perusteella. Utilitarismi pitää tavoiteltavimpana seurauksena suurinta hyvää suurimmalle joukolle ja määrittää "hyvän" mielihyvä tai kärsimyksen puuttumisena.
Verifioitavuus	Väite tai väitteiden sarja voidaan verifioida, jos se voidaan osoittaa todeksi empiirisen todistamisen kautta. Loogiset positivistit ajattelivat, että ainoastaan verifioitavissa olevat empiiriset väitteet ovat merkityksellisiä. David Hume ja Karl Popper huomauttivat, että tieteelliset lait eivät ole verifioitavissa.
Virhepäätelmä	Virheellinen argumentti tai sellaiselle perutuva väärä päätelmä.

Välttämätön	Asia, jonka on oltava niin kuin se on. Tämän vastakohta on kontingentti. Hume ajatteli, että vain logiikassa on välttämättömiä yhteyksiä; todellisessa maailmassa niitä ei ole. Monet filosofit hänen jälkeensä ovat yhtyneet tähän näkemykseen.
Välttämätön ja riittävä ehto	Jotta X voisi olla aviomies, on välttämätön ehto, että hän naimisissa. Se ei kuitenkaan ole riittävä ehto - voihan X olla nainen. Jotta X on aviomies, riittävä ehdp on, että hän on sekä mies että naimisissa. Yksi tavanomaisimmista ajattelun virheistä on, että välttämättömät ehdot sekoitetaan riittäviin ehtoihin.
Yhteiskuntasopimus	Yhteiskunnan jäsenten välinen julkilausumaton sopimus yhteistyöstä, jolla saavutetaan etuja koko ryhmälle, vaikka se toisinaan tapahtuu joidenkin yhteisön jäsenten kustannuksella.